

## **1.- PIRATES I CORSARIS: DELINQÜENTS, SOLDATS I COMERCIANTS**

A la Mediterrània, fins a principis del segle XIX, gairebé sempre hi ha hagut pirates i corsaris, exceptuant el breu període en què els romans en van tenir un domini absolut. Podem dir, doncs, que la pirateria era un fet molt normal entre els pobles mariners d'arreu del món, un complement habitual d'allò que actualment en diríem l'activitat comercial lícita.

La pirateria tenia per objectiu aconseguir botins materials, i captius que després retornaven a canvi de rescats o bé que convertien en esclaus i en eventuais informadors per a properes incursions. El cors, en canvi, era la pirateria estimulada pels governants amb la voluntat d'afeblir econòmicament l'enemic. El cors i la pirateria es podien fer a gran escala, amb incursions molt dures i poc freqüents, o bé també es podien practicar de forma més artesanal, amb incursions menors, però sovintejades.

## **2.- QUAN EL PERILL VE DEL MAR CAL PROTEGIR-SE**

Perduda la seguretat de l'Imperi Romà, la costa es va convertir altre cop en un lloc perillós, i hi va haver una regressió cap a l'interior. Es va abandonar Llafranc i altres llocs costaners que van funcionar en època romana, i la població es va agrupar a Santa Margarida, Vila-seca, Palafrugell, etc.

A més de buscar llocs a redós de la costa, calia fortificar-se. Al perill del mar, s'hi sumava el caràcter guerrer de la societat feudal. El palau d'en Frugell, que dona nom a aquesta població, era un recinte emmurallat. Al segle XIII, la muralla envoltava tota la població, no tan sols el castell.

Davant el creixent perill corsari, durant els segles XIV i XV, es va fer un gran esforç de construcció d'elements defensius, des de Lloret fins a Llançà. Va ser el moment en què es va bastir la torre de guaita de Sant Sebastià.

Poc a poc, a mesura que va créixer la població, i es va ocupar una part més gran del territori, es van construir torres de defensa i de guaita prop dels camps de conreu. Aquestes edificacions responien tant a un sistema complex de vigilància com a una opció de defensa més immediata.

## **3.- DEFENSAR-SE, UN TREBALL EN EQUIP**

Una defensa eficient passava per disposar de:

- Torres de guaita. Situades en punts estratègics per poder observar el mar o els camins principals, i des d'on es pogués avisar en cas de perill. La més important d'aquesta zona era la de Sant Sebastià.
- Torres de defensa. Molts masos extramurs disposaven de torres on fer-se forts en el cas d'una incursió corsària. També era de defensa la torre de Calella, la

qual tenia una dotació armada permanent i era la única de la zona que es va artillar per protegir el litoral.

- Milícies urbanes armades. Sota les ordres dels consellers i dels jurats municipals, es mobilitzaven homes armats per fer front als atacs enemics a la vila o a les poblacions veïnes.

- Missatgeria. Els llibres de Clavari de la Universitat (Ajuntament) de Palafrugell reflecteixen nombrosos pagaments a missatgers que porten noves sobre avistaments i atacs a d'altres poblacions.

- Sistemes de comunicació entre torres. L'any 1384, Pere el Cerimoniós estableix la forma com s'han de comunicar les torres, amb fumades de dia i fogueres de nit. Podia fer-se també amb so de corns. Aquests sistemes es van mantenir durant segles.

#### **4.- LA MEDITERRÀNIA EN EL SEGLE XVI, ENTRE LA CREU I LA MITJA LLUNA**

L'Imperi Otomà va tenir un especial apogeu durant el regnat de Solimà el Magnífic, entre el 1520 i el 1566. L'Empordà va patir de manera directa les conseqüències d'aquesta situació, amb incursions corsàries molt dures, principalment quan Francesc I de França va pactar amb els otomans i els va obrir els ports francesos. Entre moltíssims atacs menors, els més cruents van ser els que es van produir l'any 1543 a Cadaqués, Roses i Palamós.

La pau hispano-francesa de 1559, i la creació, el 1570, de la Lliga Santa, junt amb la República de Venècia i el Papat, van fer que la Mediterrània quedés polaritzada entre la Creu (els imperis cristians) i la mitja Lluna (l'Imperi Otomà). A partir de la victòria cristiana de Lepant, el 1571, la situació es va anar decantant cada cop més cap el costat de la Creu, una situació afavorida també per la crisi del califat turc.

#### **5.- LA LENTA RECUPERACIÓ DE LA COSTA EMPORDANESA**

La rebel·lió de les províncies unides d'Holanda, el 1568, va propiciar l'existència, a finals del segle XVI, d'una ruta de vaixells hispànics de gran potència entre Barcelona i Gènova, la qual actuava també com a element de protecció d'aquest tram de costa, una de les seves bases d'aprovisionament. D'altra banda, després de la batalla de Lepant, l'Imperi Otomà va començar una etapa de crisi. La conseqüència directa fou que el cors, a partir d'aquest moment, es va fer a més petita escala.

Durant els segles XVII i XVIII es va perdent gradualment la pressió dels pirates sobre la costa. A partir d'aquest moment s'estableix població de manera permanent als barris mariners i es fa més fàcil la pesca i l'extracció del corall. Malgrat tot, al darrer terç del segle XVIII, calia encara la presència de l'Armada així com dels vaixells armats des dels ports de Palamós i Sant Feliu, els quals extenien la seva acció entre Mahó i la desembocadura del Ròdan, per frenar les accions corsàries.

Un dels darrers encontres amb corsaris turcs és el de l'any 1801, entre Sant Feliu i Tossa.

## **6.- EL MILLOR ARMAMENT DEL COSTAT DELS REGNES CRISTIANS**

La batalla naval de l'Edat Mitjana i Moderna es feia amb galeres, des de les quals es disparava amb ballestes, i en els abordatges es passava a la lluita cos a cos. Fins el 1418, les galeres catalanes no comencen a instal·lar bombardes. Durant el segle XVI, l'ús d'armes de foc va en augment, essent cada cop més potents les dels exèrcits cristians, fins arribar a un desequilibri de forces durant els segles XVII i XVIII.

Un exemple seria el que va ocórrer el 22 de juny de 1757, quan una galiota amb 110 algerians va passar prop d'uns vaixells corallers davant de Cap Roig amb la intenció d'atacar un pinc de Mataró amb 17 homes a bord. Després de dues hores d'intercanviar-se canonades i trets de trabuc, els mataronins van enfonsar el vaixell enemic i van fer presos que després el patró del vaixell va vendre a Barcelona.

## **7.- TAMBÉ HI HAVIA PIRATES I CORSARIS CATALANS**

Al segle XIII i XIV, els catalans comerciaven fins a l'extrem oriental de la Mediterrània. Com era normal a l'època, paral·lament al comerç, feien ràtzies per agafar botins i segrestar persones per alimentar els mercats d'esclaus. L'any 1305, Pons Hug IV, comte d'Empúries, va capturar sarrains a la costa andalusa. Anys més tard, va apresar varies naus venecianes. Els atacs corsaris catalans queden reflectits en les queixes que la corona rebia, com les procedents del monarca nassarita Yussuf I, el 1344. Les ràtzies catalanes a la regió de Marsella del 1360, van provocar danys per valor de 40.000 florins d'or.

Pere III el Cerimoniós, l'any 1367, va reglamentar la pràctica del cors, dotant-lo de validesa legal i imposant-hi importants condicions i contrapartides. El 1420, Alfons el Magnànim, davant la intenció d'uns patrons per armar els seus vaixells i dedicar-se a la pirateria, va decretar que només podien atacar naus i persones procedents de llocs que estiguessin en guerra amb la Corona d'Aragó, sota pena d'una multa de 2.000 florins.

Malgrat els intents reials, l'any 1450, el pirata Joan Torrellas va atacar Roses Roses i uns quants masos propers a Torroella de Montgrí amb la seva galera.

## **La torre, un edifici intel·ligent**

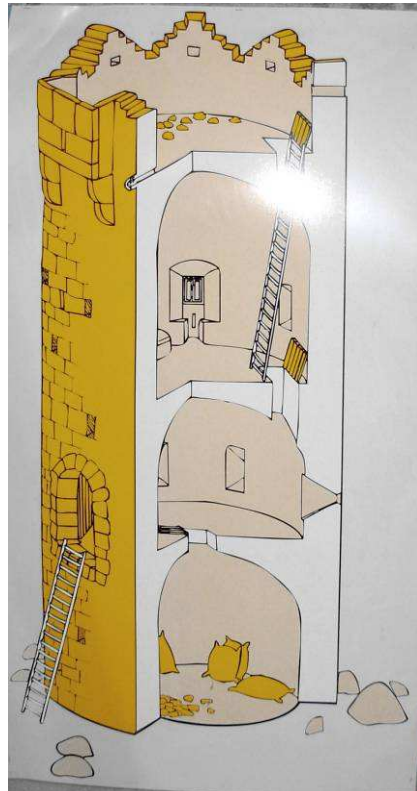
La torre era l'element de fortificació fonamental i més simple, de tradició ibèrica; es va usar en època romana-visigòtica i durant l'Edat Mitjana. Van ser fortificació i habitatge fins el segle XII.

En els segles XI-XIV es feien de planta quadrangular, de carreus regulars en filades. Durant el segle XV, es va evolucionar cap a la torre circular, més efectiva defensivament, per tenir una defensa més flexible i resistir millor l'atac per excavació.

Dibuix d'una torre explicant tots els seus elements, mides, etc.

- **Planta baixa:** tenia accés només des de l'interior de la torre; sovint era el magatzem on es guardaven aliments per si el setge era llarg. A vegades, també podia omplir-se de pedres per evitar l'enderrocament per excavació
- **Últim pis:** el que tenia el sostre més alt, per facilitar la defensa de la trapa d'accés al terrat, en cas que l'enemic pogués entrar a la torre.
- **Murs:** el seu gruix depen de les càrregues que suporti. A les torres de planta rodona solen ser més amples a la part baixes i més prims a la part superior. A les torres de planta quadrada, són més gruixuts els que suporten la càrrega de la volta de canó.
- **Poterna:** és la porta d'accés a la torre; es troba a l'alçada del primer pis i s'hi accedia per escales retirables, o bé per ponts també retirables, en el cas de les torres de defensa de masos.
- **Finestres:** de petites dimensions i gairebé sempre a la part més elevada de la torre. Solien estar emmarcades per carreus de granit. A les torres d'aquesta zona no s'hi van obrir finestres fins el segle XV. És un senyal de fortificació, quan el trobem en masies, cases antigues o esglésies.
- **Espitlleres, sageteres:** obertures petites i estretes per poder vigilar i disparar sense ser vist i estant protegit de l'exterior. Solien estar emmarcades per carreus de granit.
- **Merlets:** pilars petits que coronen el terrat de la torre, per protegir-se de l'enemic. Les torres d'aquesta zona tenen merlets rectes o bé escalonats amb sageteres en el centre.
- **Matacà:** element defensiu que estava situat sobre la porta d'entrada per defensar-la; era un parapet de pedra a manera de balcó sense terra, des del qual es tirava aigua, oli calent o pedres a qui volgués accedir a la poterna
- **Lladronera:** matacà doble.

- Corsera: element defensiu que coronava el terrat de la torre. Amb la mateixa estructura que un matacà, però que voltava tota la torre. Els primers es feien de fusta, i a partir del segle XIII els trobem de pedra.
- Gàrgola: pedra foradada que serveix per desaiugar el terrat de la torre.
  - Trapa: obertura practicada al sostre o pla horitzontal que permetia el pas d'un pis a l'altre.
  - Volta: la separació entre pisos era la volta; de canó, en el cas de les torres quadrades, i esfèrica o esfèrica rebaixada, en les rodones. L'element provisional per a la seva construcció era la cintra.
  - Mènsula, cartela: element arquitectònic que sobresurt del parament del mur per sostenir alguna cosa.
  - Forats de bastides: són els llocs on se sostenia l'estructura de fusta que s'aixecava durant la construcció de la torre.
  - Pedres: a l'exterior de la torre solien haver-hi blocs de pedra que dificultaven la fixació d'elements per pujar a la torre.
- Esquema:



Nom: **TORRE DE SANT SEBASTIÀ DE LA GUARDA**  
Ubicació: al cim de la muntanya de Sant Sebastià  
Municipi: Palafrugell

Planta: rectangular-absidal  
Mides base: 11,55 x 6,25 m  
Alçada: 13,7 a 15 m, segons façana

**Funció principal:** vigilància. Des del terrat de la torre s'albira una àmplia zona costanera compresa entre Platja d'Aro, Torroella de Montgrí i Mont-ras.

**Història:** es va començar a bastir l'any 1445, i a la planta baixa va acollir la primitiva ermita de Sant Sebastià. A conseqüència de la pesta dels anys 1650 i 1651, es va decidir construir la nova ermita i l'hostatgeria, que es va adossar a la façana sud de la torre. Les obres van començar l'any 1707 i es van poder construir gràcies a les recaptades fetes entre els habitants del terme de Palafrugell i les prestacions particulars. L'hostatgeria té algunes llindes datades del 1730 i del 1832. Durant l'any 1994-95, es van realitzar algunes obres de reforma, neteja i consolidació.



Torre de St. Sebastià

Nom: **TORRE DE CALELLA**

Ubicació: promontori dels canyissos. Prop de la costa, a 19 m. sobre el nivell del mar

Municipi: Palafrugell

Planta: rodona frontalissa, atalussada

Mides base: 10,30 m a la base

Alçada: 14,50m

**Funció principal:** vigilància i defensa.

**Història:** el permís i l'autorització per a la construcció de la torre data del 28 de juny de 1597, segons consta en el *Llibre de Privilegis de Palafrugell*, concedit pel batlle general de Catalunya, Marc Antoni Montmar i d'Arinyó. Acabada el 1599, segons la llinda de la poterna de la torre. Per la situació de perill, fou una torre artillada i desarmada quan va desaparèixer el perill. Durant la Guerra Civil va ser confiscada i convertida en presó pels milicians.



Torre de Calella de Palafrugell

Nom: **TORRE DEL MAS BORRULL (O CAN VEHÍ)**  
Ubicació: veïnat de Santa Margarida  
Municipi: Palafrugell

Planta: quadrada  
Mides base: 5,85 x 5,90 m  
Alçada: 13 m

**Funció principal:** defensa

**Data de construcció:** S. XV-XVI

**Història:** torre antigament aïllada que actuava com a element de defensa del mas del segle XVI que es troba al costat, actualment adossat a la torre.



Nom: TORRE DEL MAS ESPANYOL  
Ubicació: veïnat de Santa Margarida  
Municipi: Palafrugell

Planta: cilíndrica  
Mides base: 5,50 m de diàmetre  
Alçada: 17,25 m

Funció principal: defensa i vigilància.

Data de construcció: segles XVI-XVII

Història: torre aïllada que actuava com a element de defensa del mas del segle XVI que es troba al costat; actualment s'hi comunica per un pont de pedra.

Nom: **TORRE DEL MAS VILÀ (CAN LLORÀ O CAN FERRER)**  
Ubicació: veïnat de Santa Margarida, prop del camí d'Ermedàs  
Municipi: Palafrugell

Planta: cilíndrica  
Mides base: 6,30 m de diàmetre  
Alçada: 13,10 m

**Funció principal:** defensa

**Data de construcció:** finals segle XVI o principis segle XVII

**Història:** torre aïllada que actuava com a element de defensa del mas que es troba al costat, actualment s'hi comunica per un pont de pedra.

Nom: **TORRE ROJA**  
Ubicació: paratge dels Lladrés, prop del camí d'Ermedàs  
Municipi: Palafrugell

Planta: cilíndrica  
Mides base: 3,90 m de diàmetre  
Alçada: 13-15 m

**Funció principal:** vigilància, ben situada respecte les torres de Palafrugell i Ermedàs

**Data de construcció:** segle XVI

**Història:** torre aïllada; no es divideix en plantes a l'interior, sinó que té una escala de cargol per donar accés a la part superior. Posteriorment a la seva construcció, s'hi va adossar un mas que conserva escuts a les llindes del Priorat de Santa Anna. La torre té la funció de comunicar les diferents plantes del mas.



Torre Roja

**Nom:** TORRE DEL MAS PETIT D'EN CAIXA  
**Ubicació:** Veïnat d'Ermedàs, a uns 2km de Palafrugell  
**Municipi:** Palafrugell

**Planta:** rectangular  
**Mides base:** 5,30 x 5,50 m  
**Alçada:** 12,00 m

**Funció principal:** defensa i vigilància

**Data de construcció:** segles XIV-XV

**Història:** torre aïllada a la qual s'hi va adossar, a finals del segle XVII o principis del segle XVIII, un mas.



Torre del Mas Petit d'en Caixa

Nom: **TORRE DEL MAS SUREDA (O CAN TUPÍ O DEL MARQUÈS DE CAMPS)**

Ubicació: veïnat d'Ermedàs, a uns 300 m del mas Petit d'En Caixa

Municipi: Palafrugell

Planta: cilíndrica atalussada

Mides base: ¿

Alçada: ¿

**Funció principal:** defensa

**Data de construcció:** segles XVI-XVII

**Història:** torre que servia de defensa d'un mas dels segles XVI-XVII que estava al costat, actualment està connectat per un pont a la casa que es va construir en enderrocar el mas.



Torre Mas Sureda

**Nom:** TORRE DEL MAS FINA  
**Ubicació:** veïnat d'Ermedàs, a la vora de l'ermita de Sant Ramon  
**Municipi:** Palafrugell

**Planta:** rectangular sense atalussar  
**Mides base:** 5,50 x 5,65 m  
**Alçada:** 12,60 m

**Funció principal:** defensa

**Data de construcció:** segles XV-XVI

**Història:** segons l'historiador Joan Badia i Homs, aquesta torre o bé la del mas Petit d'en Caixa devia ser l'anomenada torre "d'en Pere Gros", situada prop del mas Pelegrí, on l'any 1757 foren portats els pirates presos en el combat que va tenir lloc enfront del cap Roig.

Actualment està adossada a un mas dels segles XVII-XVIII.



Torre del Mas Fina

**Nom:** TORRE DE VILA-SECA  
**Ubicació:** veïnat de Vila-seca, al final del carrer Francesc Layret  
**Municipi:** Palafrugell

**Planta:** cilíndrica atalussada  
**Mides base:** 6,85 m de diàmetre  
**Alçada:** 8-8,50 m

**Funció principal:** defensa

**Data de construcció:** segles XVI-XVII

**Història:** fins a principis dels anys 60, estava adossada a un mas de construcció posterior a la mateixa torre. Actualment està abandonada. Podia haver estat una torre de defensa col·lectiva.



Torre de vila - Seca

Nom: **TORRE DELS MOROS (TORRETES)**  
Ubicació: puig de les Torretes, al final del carrer Calderón de la Barca  
Municipi: Palafrugell

Planta: cilíndrica sense atalussar  
Mides base: 5 m de diàmetre  
Alçada: 3-5 m

**Funció principal:** vigilància.

**Data de construcció:** segles XVI-XVII

**Història:** actualment està en molt mal estat i adossada a un mas de construcció molt posterior. Tot en runes. En el seu temps va ser, sens dubte, un bon trampolí de senyals vers els pobles de Palafrugell, Llofriu, Mont-ras, Esclanyà i Regincós. Des de la primera planta, es divisa una panoràmica als quatre vents que la fa, juntament amb les de Sant Sebastià i Calella, una de les torres més importants dins el sistema defensiu de Palafrugell.



Torre dels Moros (Torretes)



Nom: **TORRE DE CAN BOERA**  
Ubicació: carrer de la Font, 41, dins el nucli urbà  
Municipi: Palafrugell

Planta: rectangular sense atalussar  
Mides base: 5,20 x 4,80 m  
Alçada: 12,00 m

**Funció principal:** defensa

**Data de construcció:** any 1500

**Història:** torre inicialment aïllada que va ser aixecada pel municipi, i força més endavant (1700 aproximadament) va ser comprada per la família Boera, la qual hi va edificar una casa adossada. Segons va indicar el Sr. Lluís Boera, els terrenys van ser comprats al prior de Santa Anna, i segons l'arbre genealògic, la seva família ha habitat el mas des del segle XVI.

La torre, situada a extramurs del castell de Palafrugell, dominava una bona panoràmica fins el veïnat de Santa Margarida i la vila.

**Nom:** TORRE DEL MAS GORGOLL (O DE CAN NIELL)  
**Ubicació:** veïnat de Canyelles, a uns 6 km. Al S-E de Mont-ras.  
**Municipi:** Mont-ras

**Planta:** cilíndrica sense atalussar  
**Mides base:** 5,66 m de diàmetre  
**Alçada:** 11,30 m

**Funció principal:** defensa.

**Data de construcció:** segles XVI-XVII

**Història:** torre aïllada, comunicada per un pont al mas Gorgoll.



Torre del Mas Gorgoll (o de Can Niell)

Nom: **TORRE SIMONA**  
Ubicació: urbanització Torre Simona  
Municipi: Mont-ras

Planta: rectangular sense atalussar  
Mides base: 4,80 x 5,60 m  
Alçada: 16,25 m

**Funció principal:** defensa i vigilància

**Data de construcció:** segles XIV-XV

**Història:** la torre va pertànyer, durant els segles XVII-XVIII, al Priorat de Santa Anna, senyoria aleshores de Mont-ras i de Palafrugell. La torre Simona, actualment aïllada, va tenir adossada una casa del segle XIX fins fa alguns anys. Alguns historiadors sostenen la possibilitat que la torre fos l'element central d'un petit castell medieval; no obstant, també n'hi ha que no comparteixen aquesta opinió; com diu Joan Badia i Homs, no és d'estranyar l'existència de simples casals o masies amb fortificació. De construcció força antiga, i molt acurada.



Torre Simona

Nom: TORRE DE CAN JUANOLA (O CAN PRIM)  
Ubicació: veïnat de Canyelles, molt a prop de la riera de Canyelles  
Municipi: Mont-ras

Planta: cilíndrica

Mides base: ¿

Alçada: ¿

Funció principal: defensa

Data de construcció: ¿

Història: només resta un fragment de mur, incorporat a la masia de can Juanola d'uns 2 m d'alçada.

Nom: TORRE DE CAN COLOM  
Ubicació: puig de la Cucala, a ponent del mas  
Municipi: Mont-ras

Planta: cilíndrica no atalussada  
Mides base: 6,75 m de diàmetre  
Alçada: 1,45 m (actualment)

Funció principal: vigilància

Data de construcció: no anterior al segle XVI

Història: enderrocada a principis del segle XVIII per utilitzar les pedres en el mas Colom. Els escassos vestigis de la torre fan difícil conèixer la seva època de construcció; no obstant, per la seva forma cilíndrica no es creu que sigui anterior al segle XVI. L'historiador Joan Badia i Homs creu possible que tingui els seus orígens en l'Alt-Medieval. També es comenta que la torre de can Colom podria ser la que donava nom al poble de Mont-ras a l'Alta Edat Mitjana: Torroella de Mont-ras. Es tracta, sens dubte, d'una torre de guaita, ja que la seva posició permetia albirar els camins més importants de la contrada i part del litoral.